

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття
імені Йосафата Кобринського
Національна спілка краєзнавців України
Українська академія історичних наук
Громадська організація «Всеукраїнське товариство Покуття»

ПОМЕЖІВ'Я ІСТОРІЙ

**Націотворчі, культурні та туристичні виміри
минулого і сьогодення України**

*Колективна монографія
з нагоди 55-річчя професора Володимира Великочого
і 20-річчя Факультету туризму
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Івано-Франківськ
Ліля-НВ
2023

УДК 94(477)(0.064)

П 55

Помежів'я історій. Націотворчі, культурні та туристичні виміри минулого і сьогодення України: Колект. монограф. / Заг. наук. ред. І. Монолатія, Л. Польової. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2023. 352 с.

У колективній монографії представлені актуальні дослідження з царини історії України, етнології, музеєзнавства і краєзнавства.

Видання присвячене 55-річчю Володимира Великочого — знаного українського історика і дослідника Покуття, заслуженого працівника освіти України, академіка Української академії історичних наук, доктора історичних наук, професора, декана Факультету туризму Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника та 20-річчю Факультету туризму, який він очолює.

Для усіх, хто цікавиться історією рідного краю, національно-визвольною боротьбою українців, біографістикою.

За загальної наукової редакції
Івана МОНОЛАТІЯ та Лесі ПОЛЬОВОЇ

Рецензенти:

Іван ПАТЕР — доктор історичних наук, професор (*Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України, Львів*);

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ — доктор історичних наук, професор (*Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, Івано-Франківськ*);

Ігор СРІБНЯК — доктор історичних наук, професор (*Київський університет ім. Бориса Грінченка*).

Рекомендувала до друку

*Вчена рада Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 31 січня 2023 р.)*

Відповідальність за достовірність фактів, написання імен і прізвищ, наукові оцінки використаних джерел та їхню інтерпретацію, анотації та переклади несуть автори.

© Автори, 2023.

ISBN 978-966-668-477-9

© Видавництво «Лілея-НВ», 2023.

ЗМІСТ

<i>Ігор Цепенда</i>	4
<i>Валерій Капелюшний</i> . «Українська революція» і «Національна соборність» у науковому доробку професора Володимира Великого	5
<i>Олена Дутчак</i> . Внесок професора Володимира Великого у становлення музейництва та культурно-пізнавального туризму на Прикарпатті	20
<i>Олександр Новосолов</i> . Стиль Великого: спроба (не)критичного аналізу	31
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ НАЦІОТВОРЕННЯ	45
<i>Олександр Реєнт, Володимир Великий</i> . Національна соборність як гештальт Української революції 1914–1923 рр.: історичний контекст	46
<i>Світлана Орлик</i> . Митні кордони та установи російської окупаційної влади в Галицько-Буковинському генерал-губернаторстві у роки Першої світової війни	64
<i>Володимир Комар</i> . Історіографія прометеївського руху міжвоєнного періоду	76
<i>Олександр Лисенко</i> . Мордор брехні: підміна понять і фальсифікації як універсальний інструмент політики Росії	87
<i>Ігор Соляр, Олег Муравський</i> . «Nie ma wolnej Polski bez wolnej Ukrainy!» Збройна агресія Російської Федерації проти України в оцінці польського політикуму (березень 2014 р. – лютий 2022 р.)	107
<i>Ольга Деркачова</i> . Російсько-українська війна у коміксах «Кіборги» ..	120
КРАЄЗНАВСТВО. ТУРИЗМОЗНАВСТВО.....	147
<i>Василь Орлик</i> . Античні та середньовічні монети з Покуття	148
<i>Степан Борчук, Андрій Королько</i> . Військові дії та діяльність російської і австрійської адміністрацій на Городенківщині в 1914–1918 рр.	164
<i>Сергій Адамович</i> . Меморіалізація місць поховань словацьких військових армії Австро-Угорщини часів Першої світової війни на території Івано-Франківської області	183
<i>Тарас Маланюк, Василь Шикеринець, Павло Вичівський, Віра Орлова</i> . Культурно-історичні пам'ятки ЗУНР на Прикарпатті	190

Олександр НОВОСЬОЛОВ

СТИЛЬ ВЕЛИКОЧОГО: СПРОБА (НЕ)КРИТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Знаний дослідник Норман Девіс свого часу зазначив, що історію можна написати в якому завгодно обсязі. Хтось може написати історію Всесвіту на одній сторінці або дослідити життєвий цикл мухи-одноденки в сорока томах. Це приклад сучасної тенденції до того, щоб знати *дедалі більше про дедалі менше*¹. Інакше кажучи, історія — це наука про загальні питання, але про локальні відповіді. Ми не можемо уявити однозначне узагальнення в історії. Іншими словами, ми можемо запитати: «що таке феодалізм?». Але однозначної відповіді ми не отримаємо, оскільки в Італії, Іспанії, Франції, Німеччині чи Португалії існували різні форми феодалізму. Тобто конкретне історичне явище розглядається з точки зору особливості та локації².

В той же час побутує думка, що *«поточні справи»* не можуть стати історією, поки не мине півсторіччя, поки «документи не стануть доступними і запізніла мудрість не прояснить людського розуму». Це парадокс історичного знання. Знання, що не змінює поведінки, марне. Але знання, що змінює поведінку, швидко втрачає свою доречність. Що більше даних ми маємо і що краще розуміємо історію, то швидше історія змінює свій хід і швидше наше знання застаріває³.

Багато дослідників значною мірою втягуються в те, щоб знати *«дедалі більше про дедалі менше»*. Тим часом перспектива подібних досліджень значно ширша, адже гуманітарні науки потребують не тільки вузько спеціалізованих, а й загальних досліджень. Сучасним дослідникам історії потрібно бачити й еквівалент планет, які обертаються у космосі, і спостерігати людей, які ходять по землі, і досліджувати, що в тих людей

¹ Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Терещенко, О. Каваленко. Київ: Основи, 2001. С. 19.

² Levi G. The work of the historian: to research, summarize, and communicate. *Revista Tempo*. 2014. V. 20. P. 3.

³ Харарі Ю. Номо Деус. За лаштунками майбутнього. Київ, Форс Україна, 2018. С. 80.

у душі та що ховається під їхніми ногами. Дослідникам треба мати відповідники телескопа, мікроскопа, томографа й геологічного зонда⁴.

Не підлягає сумніву, що в останні роки дослідження істотно збагатилися завдяки новим методам, новим дисциплінам і новим царинам досліджень. Комп'ютеризація започаткувала цілу низку кількісних досліджень. Дослідження історії набагато вдосконалилося завдяки використанню методів і концепцій, запозичених у суспільних та гуманітарних наук. Тенденція, початок якій у 1929 р. поклала школа французьких істориків, зосереджених навколо журналу «Annales», нині здобула майже загальне визнання. Такі нові академічні царини, як *усна історія, історія сім'ї, історична психіатрія, індивідуальний стиль історичного мислення, історія манер*, тепер уже міцно утвердилися⁵. Усі вони служать збагаченню цілого. В свою чергу, в центр нашої розвідки ми помістили *індивідуальний стиль історичного мислення та стиль як основу викладання* історика Володимира Великочого, спробуємо (не)критичного поглянути на основні компоненти індивідуального стилю та стильотворчі чинники історика та викладача, оскільки ми вважаємо, що послідовне вивчення творчості дослідника історії Володимира Великочого в умовах розумової атмосфери його часу залишається одним з найбільш раціональних способів поглиблення наявних уявлень про зміст його наукового доробку.

Само слово «стиль» продукує яскраві та барвисті асоціації у нашій свідомості. У нашій уяві постають гострі шпилі готичних соборів, сувора простота геометричних ліній класицизму, вигадливі, розкішні форми бароко, романтичний колорит балад і романів Вальтера Скотта, кричущі натуралістичні замальовки у прозі західноєвропейських письменників другої половини ХІХ ст., символічний підтекст модерністської архітектури та багато інших неповторних образів. Та вони немовби зникають, розчиняються за розмаїтими предметними значеннями і багатоманітними смислами стилю, котрі постали впродовж численних століть людської історії [7, с. 548]⁶.

Термін «стиль» походить від грецького слова *στυλος*; (лат. *stilus, stylus*), що первісно означало стебло. З поширенням писемності ним стали називати паличку для письма з кістки або металу, загострену з одного

⁴ Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Терещенко, О. Каваленко. Київ: Основи, 2001. С. 19.

⁵ Харарі Ю. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків: «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. С. 47.

⁶ Стиль // Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 548.

кінця, щоби шкрябати на восковій дошці, та тупу з другого кінця, — у вигляді лопаточки чи шару, щоби витирати написане. Звідси походить давній вираз «обернути стиль», тобто стерти написане на воску.

Незабаром стиль вже застосовують для позначення письмових вправ, а згодом це слово переходить із практики письма у сферу мови — античної риторики та поетики. Відтоді стиль стає явищем мови й опановує нові терени побутування. Приміром, його вживають щодо окреслення індивідуальної манери античного автора чи оратора тощо. Стиль навіть перетворюється у специфічне мірило творчої експресії. Цей термін застосовують для опису своєрідних риторичних канонів та приписів, зокрема щодо вибору засобів і композиційних форм мовного вираження. Останні висували певні вимоги стосовно мовного матеріалу — добору слів та фігур, унаслідок чого мова набувала певної якості.

Зокрема, давньогрецький ритор Діонісій Галікарнаський розрізняв три способи «з'єднання слів» — строгий, гладкий та середній. Інший античний автор Деметрій виокремлював чотири стилі — простий, величний, витончений, могутній та їх різні сполучення. Загалом антична риторика була зорієнтована на відповідну предметну рубрикацію. Тому кожний стиль уживався щодо належного матеріально-речового світу⁷.

Втім, за античних часів зароджується й інша традиція осмислення стилю як слова-поняття та слова-логосу з перспективи вивчення мислення і мови, яку зазвичай пов'язують із Гераклітом. У широкому сенсі йдеться про семантичний характер організації стилю, котра нав'язує відповідний зв'язок тексту з контекстом, себто його буття у світлі літературних практик. Відтак дві традиції античної думки віддавна намітили той конфлікт у розумінні й потрактуванні стилю, котрий набув неабиякої гостроти в інших культурних епохи. Йдеться про змагання різних тенденцій у представленні стилю як виразу творчої своєрідності та неповторності і, заразом, як певного, зокрема обмежувального канону⁸.

Великою мірою на передній план поступово виходить особа автора-творця, з яким пов'язувалася спершу словесна, а пізніше — літературна, мистецька, наукова практика. Недаремно у модерні часи стиль дедалі частіше застосовується в індивідуальному сенсі щодо певної практики у сфері мистецтва та культури (стиль Б. Мікеланджело, С. Рафаеля, П. Рубенса і т. п.). Афористичним стає знаменитий вислів,

---

⁷ Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX — 80-ті роки XX ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. С. 12.

⁸ Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX — 80-ті роки XX ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. С. 9—10.

який приписують французькому природознавцю Ж. де Бюффону, що *«стиль є сама людина»*⁹.

Ця формула, виголошена новоспеченим академіком 25 серпня 1753 р. після його обрання до складу «сорока безсмертних» Французької академії, нині вважається знаковою віхою у теорії стилів та стильових практик. Адже людина та її внутрішній світ трактувалися Ж. де Бюффону як природно-духовна цілісність. Причому він наголошував на тому, що тільки ідеї створюють основу стилю, а «звучність слів» є лише потрібним аксесуаром. Сьогодні поняття «стиль» застосовується у вельми широкому сенсі як *вираз особливостей, які маркують будь-який тип людської діяльності*.

Зазначимо, що *стиль історичного мислення* – це тривала сукупність соціально-психологічних настанов, теоретико-методологічних принципів та аксіологічних орієнтирів, який має різні прояви в проміжок кожної певної епохи. Італійський інтелектуал та автор «Теорії та історії історіографії» Бенедетто Кроче вважав, що осереддям індивідуального стилю (ідіостилу) автора може бути як окремий твір, що відображає тип світобачення дослідника, його екзистенційний вибір, темперамент, погляд на світ, традицію, естетичний смак, так і весь його інтелектуальний доробок¹⁰. Однак, спроби осягнути сутність стилю метафорично можемо порівняти зі славнозвісними пошуками розв'язання підступної загадки Сфінкса. Ці зауваги повною мірою можемо віднести й до поняття «індивідуальний стиль історичного мислення». Ба більше, надзвичайна строкатість цих предметних значень, розмаїття контекстів застосування цього терміну не тільки витворюють численні та багатоманітні сенси, а й створюють загальний ефект всеохоплюваності. Зазначмо, що стиль та низка похідних значень, як на наш погляд, виявляють здатність до майже необмеженого поширення на всі сфери соціального та культурного життя. Одразу обумовимо, що тільки форми індивідуального історичного мислення дослідника Володимира Великочого, його раціональні конструкції, котрі розкриваються через детерміністські чи трансцендентні концепції, виступають як постійна умова і постійна ознака розвитку його індивідуального стилю історичного мислення та стилю викладання. Інакше кажучи, перед нами стоїть непросте завдання виявити певні стійкі стильові форми та їхні онтологічні взаємозв'язки, що отримує вияв у певних конструктах, наукових моделях та творах дослідника.

⁹ Стиль // Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 548.

¹⁰ Ідіостиль // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. С. 406.

Відзначмо, що йдеться не стільки про статичні елементи, скільки про динамічні, композиційні моменти, які співвідносяться з іншими, відмінними особливостями культурного й інтелектуального світу історика. Це дозволяє визначити, приміром, стильову належність твору, культурну підоснову певного явища чи процесу, ціннісні норми відповідного типу знань, соціокультурні характеристики й інтелектуальні складові образу, когнітивні особливості, засадні риси поглядів та світосприйняття вченого, мислителя, вчителя¹¹.

Саме спрямованість індивідуального стилю історика Володимира Великочого на виявлення іншого, відмінного та незвичайного і породжує його особливий методологічний статус, й навіть специфічне призначення різноманітних похідних понять, оскільки вони відображають багатоманітність способів осягнення світу культури та науки, властивих соціуму. Це дозволяє нам вести дослідження наукового доробку історика з огляду на його індивідуальний стиль історичного мислення, який визначається більшою пластичністю у порівнянні з формалізованим методом.

Спроба поглянути на індивідуальний стиль мислення дослідника історії Володимира Великочого з позицій соціокультурного підходу спрямує нас на логіко-аналітичне та раціональне витлумачення дослідником минушини. У методологічному сенсі така стратегія спирається на широке застосування системно-структурного, функціонального методів, семантичного аналізу, виявлення каузальності, генетичних зв'язків тощо. Така схема чітко вмонтовується у численних студіях нашого дослідника у вигляді такого конструкту: соціокультурна система – стиль мислення – ідеал науковості – образи історії¹².

У такому випадку індивідуальний стиль розглядається як особливий й одночасно *універсальний гносеологічний маркер*, який означає баланс між соціокультурними вимогами та спрямованістю інтелектуальних трансформацій, показує зрушення, врешті-решт переформатування механізмів і засобів наукової концептуалізації у певній дисциплінарній підсистемі.

У світлі *культуроснавчого* підходу вчений та його творчість розглядаються на межі приватного і публічного, професійного та буденного, одиничного й загального, свого і чужого, зовнішнього й внутрішнього, теорії та практики і т. п. Отож на перший план виступає пошук культурної

---

¹¹ Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. С. 45.

¹² Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. С. 49.

та соціальної ідентичності особистості, що трансформується у ціннісні і світоглядні орієнтації науковця, зокрема у вигляді вибору стильових форм творчості. У даному випадку ми маємо справу зі «стильовим портретом суб'єкта», а стильові практики розглядаються як процес пошуку ідентичностей (національних, історичних, індивідуальних). Відтак стиль постає як спосіб та форма ідентифікації суб'єкта. Врешті, у стильових рисах (універсальних, загальнонаціональних, регіональних, та ін.) фіксується ставлення особистості (дослідника) до навколишнього світу, зокрема способи його усвідомлення та розуміння.

Звертаючись до проблеми «змісту» й «контексту» історичного пізнання, мусимо визнати, що «внутрішня сторона» (the inside) осмислення культурної спадщини минулого відсилає нашого дослідника до з'ясування внутрішньої логіки теорій, розгляду ідей, розкритих у його текстах, у той час як «зовнішня сторона» (the outside) неминуче призводить до розуміння культурного оточення, успадкованої практики та обставин, що привели до зародження історичної концепції. Отже стає зрозуміло, чому важливою рисою сучасної парадигми історіографії є антропологізація історико-наукових досліджень, коли на чолі дослідницьких інтересів усе частіше постає історик – суб'єкт пізнавальної діяльності. Постає історика, дослідника минулого, на наш суб'єктивний погляд, це головний предмет і мета сучасного історіографічного дослідження¹³.

На наш суб'єктивний погляд постає дослідника Володимир Великочого асоціюється зі світоглядним та культурним максималізмом, який відіграв визначальну роль у його інтелектуальних трансформаціях й асоціюється з відповідним образом інтелектуала – науковця та вчителя.

Зазначмо, що ціннісні складові є надзвичайно важливими не тільки для окреслення поглядів науковця, а й для висвітлення процесів, пов'язаних із виношуванням конкретних планів і задумів наукових праць та проєктів. У світлі культурознавчого підходу помітне місце посідає і зворотна рецепція постаті Володимира Великочого та його доробку у світлі вітчизняної історіографічної традиції з перспективи різних культурних середовищ, яку можемо представити у вигляді метафоричного означення – «*дослідник історії пограниччя*».

Відзначмо, що з культурознавчої перспективи стиль мислення є надзвичайно цінним для вивчення внутрішнього світу окремого вченого, зокрема його неформальних зв'язків, й дозволяє розглядати різноманітні аспекти діяльності і творчості науковця в аксіологічних координатах різних спільнот (професійної, політичної, соціальної, конфесійної,

---

¹³ Levi G. The work of the historian: to research, summarize, and communicate. *Revista Tempo*. 2014. V. 20. P. 12.

родинної і т. п.) та в межах протилежних суспільних середовищ. Методологічний діапазон цієї дослідницької стратегії достатньо широкий (класифікаційне та дескриптивне моделювання, семіотичний аналіз та ін.), але найповніше відображений у різноманітних компаративних і типологічних інструментах.

Зауважмо, що такий підхід дозволяє порушити низку важливих соціальних проблем наукової діяльності: передача стилю вчителя / майстра його учням, роль особистості у продукуванні механізму інтелектуальної наступності школи, персональні творчі прагнення у контексті буття конкретного академічного колективу чи спільноти. У даному *індивідуальний стиль історика проявляється через його праці, оскільки в працях історика є своя особливість, свій стиль*. Їх коріння потрібно шукати не лише в світогляді та умовах формування вченого, але в суто людських рисах його характеру. Інакше кажучи, портрет вченого відображається в його творах.

Отже, на ниві культурознавчого підходу стиль мислення відіграє роль гнучкого *ціннісного маркера свідомості вченого*, який дозволяє простежити й досягнути його побутування на перехресті різних спільнот, середовищ, формальних і неформальних зв'язків, скласти неповторний візерунок співвідношення лояльностей як підмурку певної ідентичності. Ба більше, це поняття виявляє найважливіші ціннісні смисли в житті мислителя / інтелектуала, зокрема ставлення до навколишнього світу, професійної спільноти, фахового вибору, врешті-решт — до своєї творчості.

З іншого погляду, *постмодерністський підхід* з обсягу теорії стилів і стильових практик на сьогодні є найменш відрефлексованим. Цей підхід виглядає досить розмитим, оскільки постає як низка багатоманітних, швидкоплинних, а інколи й вельми суперечливих інтелектуальних конфігурацій. Такий собі невловимий і багатоликий постмодерний Янус!¹⁴

У межах зазначеного підходу наука розглядається як низка епістем (різноманітних просторів знання з певним співвідношенням слів та речей за М. Фуко), дискурсивних практик (конкретних способів циркуляції, реалізації цих епістем) і вербально-нарративних стратегій їх репрезентації. Відтак у постмодерністських візіях учений постає як автор-транслятор тексту та, разом, як його читач-інтерпретатор. На відміну від інших підходів, зорієнтованих на соціокультурне, онтологічне, гносеологічне або аксіологічне маркування свідомості вченого чи певного виду

---

¹⁴ Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX — 80-ті роки XX ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. С. 51.

діяльності, провідний рефрен постмодерністських стратегій зазвичай пов'язаний із мовним представленням світу, зокрема минушини.

Отож пошук прихованих, навіть зникаючих та вислизаючих смислів у тексті, тобто деконструкція, є обов'язковим атрибутом методологічних сценаріїв у межах цього підходу. «І досвід, і життя показують, що не треба боятися деконструювати історичний процес, не треба боятися відійти від того концепту, який пропонувався не українськими істориками, а був накинтий нам радянською історичною наукою, якщо так можна було би її назвати з точки зору ідеології. Таких проблем є достатньо багато. І Українська революція 1914–1923 рр. є однією із тих історичних подій, яку ми намагаємося утвердити чи принаймні поширити в національній вітчизняній історичній науці», – зазначає історик Володимир Великочий¹⁵.

Мусимо визнати, що саме індивідуальний стиль історичного мислення нашого дослідника, репрезентований певною епохою, науковою школою, врешті й зумовлює розвиток історіографічного процесу, що відображено у ряді новаторських досліджень. Для прикладу у колективній монографії «(Не)сподіваний Стефаник»¹⁶, Володимир Великочий спробував описати діяльність Василя Стефаника в період ЗУНР, ставлячи перед собою за мету подивитися на Стефаника з точки зору ще недостатньо поширеного в українській історичній науці напрямку – психоісторія. «Це особлива річ, коли ти не лише використовуєш факти, а намагаєшся зрозуміти внутрішні причини тих чи інших вчинків людини, яку ти вивчаєш», – вважає Володимир Великочий.

Як ми можемо собі уявити, окремі та загальні історичні факти, в концепції Володимира Великочого, утворюють градієнти, на крайніх точках якого можливість історичного поступу завмирає. До прикладу, історик, аналізуючи історіографічний доробок українських істориків про один з епізодів вітчизняної історії – Українську революцію початку ХХ століття, її закономірності й особливості протікання в Галичині, вибирає серединну позицію на градієнті, щоб вирішити протилежність між мікроструктурою, де немає двох однакових дій, і макроструктурою, де всі дії однакові. Обрана позиція залежить від бажання історика представити історичну дійсність як таку, що має певну векторність. У той же час, значний корпус наукового доробку дослідника сприймається нами як самостійне явище, що займає окреме місце у сучасній українській

---

¹⁵ Великочий В. Національна соборність і Українська революція 1914–1923 рр. Історіографічні силуетки. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2022. 160 с.

¹⁶ Великочий В. (Не)сподіваний Стефаник / Володимир Великочий, Іван Монолатій, Ольга Деркачова. Брустури: Дискурсус, 2022. 100 с.

історіографії і має цілісні значення, властивості матеріалу, техніку та форми¹⁷.

Зауважмо, що індивідуальний стиль досить часто виявляється у внутрішніх рефлексіях історика щодо своїх студій: декларування авторських мотивів і намірів, розуміння місця певної роботи на тодішньому культурному полі, пояснення стосовно методології, структури, способу викладу тощо.

Дещо спрощеним, на наш погляд, є підхід, коли особу історика з притаманним йому індивідуальним стилем історичного мислення розглядають окремо від його наукових творів. Такий підхід привертає увагу через ілюзію об'єктивності, тобто здатність розглядати питання, що є предметом дискусії, відсторонено, незважаючи на особисті уподобання. Така точка зору, на наше переконання, маскує суб'єктивну історичну реальність кожного твору.

Зауважмо, що ми далекі від ілюзії унікальності суб'єктивної історичної реальності. Історично склалося, що будь-яка дослідницька праця є фрагментом певної більшої (регіональної, національної чи глобальної) одиниці. В той же час, наукова історична праця це набір компонентів – носіїв інформації (матеріальних та нематеріальних) різноманітного походження, що виникли як продукт розвитку природи й культури. Ці компоненти складно пов'язані із багатьма іншими джерелами (артефакти, старожитності, документи, свідчення,) та мережами вхідних і вихідних впливів. Тому зміст цього поняття цілком залежить від комплексу уявлень епохи та особи історика з притаманним йому індивідуальним стилем історичного мислення про минуле. В цьому контексті слушною є думка Ювала Ноя Харарі, який зазначає, що історія – це не єдиний наратив, а тисячі альтернативних наративів¹⁸.

Таким чином, сполучення трьох окреслених підходів з обсягу стильових практик та теорії стилів репрезентує досить гнучкий набір різноманітних інструментів-маркерів щодо окреслення наукової творчості Володимира Великого.

Окремої уваги заслуговує *стиль викладання* Володимира Великого. Це те, що робить його унікальним викладачем і без чого набуття гуманітарного знання студентами в значній мірі губить свій сенс. Стиль викладача – це не якась додаткова оздоба, прикраса, декорація чи дизайн знання, це спосіб, у якому знання існує як таке. Стиль викладання – це спосіб, у якому знання ніби зрощується з викладачем, його габітусом.

¹⁷ Ідіостиль // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. С. 406.

¹⁸ Харарі Ю. Номо Деус. За лаштунками майбутнього. Київ, Форс Україна, 2018. С. 217.

При цьому викладач і не може зі сторони досягнути свій стиль. Він власне і є цим стилем, тобто не може інакше подавати це знання, демонструвати, як з ним поводитись, вказувати, як ним можна користуватись як фахівцю та особистості¹⁹.

Звичайно, в такому випадку стиль абсолютно відрізняється від манери викладання. Манеру можна скопіювати, але це не стане нічим іншим, ніж вдалим чи незугарним копіюванням, мавпуванням стилю іншого викладача. Просто перелічити атрибути стилю викладання, звичайно, недостатньо, щоб зрозуміти його. Стиль — це така цілісність знання та особистості, яка ніколи до кінця не прораховується і раціонально не обчислюється, не трансформується в індивідуальний алгоритм викладання.

Стиль — це радше тайна, а не секрет, який можна розкрити, але це не значить, що не можна описати його чи спробувати виявити «структуру» стилю.

Навряд чи Володимир Великочий зможе сам описати свій стиль, перекласти його в абстрактно-бюрократичну мову інструкцій, методичок та рекомендацій. Стиль — це доволі ефемерне утворення, що кожен раз заново формується на черговому занятті, ситуативно, як доречний до цього випадку фьюжн чи мікс компонентів, які щоразу можуть змінюватися, хоча саме за стилем можна розпізнати того чи іншого викладача. Водночас, мабуть що, сам викладач може згадати «провальні», на його думку, лекції чи семінари, де, звичайно, говорити про якийсь стиль не буде доречно. Стиль — це не те, що викладач може за бажанням додати до свого «репертуару» чи ресурсів, він радше за замовчуванням існує в нього²⁰.

Звичайно, щоб відчутти стиль викладання Володимира Великочого, стиль, який, власне, і є змістом його викладання, не достатньо прослухати одну чи дві його лекції, чи побувати на кількох семінарах. Найкраще — це прослухати навіть не один, а кілька його курсів, щоб зрозуміти, чи є належний ефект, чи резонує він із вашою налаштованістю сприймати його. Зауважмо, що свого часу, нам випала можливість *безпосередньо* вивчати не лише курси та предмети, але й стиль викладання Володимира Великочого у студентські роки навчання на історичному факультеті Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

Можна висловити припущення, що так само, як хтось віддає перевагу творчості Сандро Ботічеллі перед Рафаелем Санті, або AEROSMITH, а не

¹⁹ Колесник І. Українська історіографія (XVIII — початок XX століття). Київ: Генеза, 2000. С. 27.

²⁰ Манера // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2: М — Я. С. 11.

Дерече Mode у музиці, так і різні студенти по-різному сприймають, дуже часто несвідомо, різні стилі викладання або їх відсутність. «Неприйняття» певного викладача — це, як правило, неприйняття конкретного стилю викладання.

Викладач, який має свій стиль, а таким, без сумніву, є Володимир Великочий, розуміє безумовний зв'язок тропосу мови з матеріалом, який він викладає. І дійсно, наш викладач суттєво відрізняється від своїх колег, використанням риторичних ресурсів мови у своїх лекціях та на семінарах. Не менш значущим для розрізнення стилю викладача є використання ним прикладів та ілюстрацій для пояснення своїх тез. Одні використовують їх радше дійсно як оздобу, як доповнення, що допомагають їм пояснити основну тезу, яку вони аргументують чи захищають. У нашому ж випадку приклад (ілюстрація) стає взірцем, парадигмою їх теми чи оповіді²¹.

Викладач може не ототожнюватись із позиціями, тезами, наративами, які він викладає. Він може виголошувати їх нейтрально, іронічно, скептично, з посмішкою, патетично, гнівно — варіантів багато. Згадуючи лекції Володимира Великочого, слід визнати, що викладач змушує аудиторію саму артикулювати думку, яка народжується чи проголошується впродовж лекції. Потрібно було не просто додумати, що ж мав на увазі лектор, а радше акцентувати, що ж ми самі як слухачі виокремили і прийняли як вірогідне. Артикуляційний стиль змушував студентську аудиторію включатися в процес публічного мислення, досягаючи ефекту синергії. Мусимо визнати, що власне, стиль викладання, Володимира Великочого — це часто множина стилів, це стиль стилів, які використовуються в залежності від різноманітних чинників, що діють ось у цей самий момент навчального процесу. Як стверджував Сократ: «Той-таки поет мусить знатися на творенні комедії і трагедії, і добрий трагік повинен бути також сатиричним поетом».

Стиль відчувається глибинно, афектами та відчуттями. Зовнішній вигляд, голос викладача, його тон і тональність, тембр, сила, швидкість мовлення, його ритм, жестикуляція — так звані фізичні характеристики стилю роблять його відчутно унікальними чи ідіосинкратичним.

Не менш важливим, як на наш погляд, є спосіб подачі матеріалу, вміння перетворити байдужий до слухачів лекційний монолог на сцену, де розгортається думка, пов'язана з матеріалом лекції, вміння пов'язати матеріал зі світом сьогодення, продемонструвати можливості задіяти абсолютно мертве чи абстрактне знання для вдосконалення себе і своєї спільноти.

Саме стиль викладача доводить неможливість звести його позицію до якоїсь метафізики, онтології, ідеології чи світовідчуття. Так само як

²¹ Levi G. The work of the historian: to research, summarize, and communicate. *Revista Tempo*. 2014. V. 20. P. 1.

абсолютна суб'єктивність книг Йоганна Густава Дройзена, Фернана Броделя, Нормана Девіса є їх незаперечною вартістю і власне відрізняє їх від тисяч і тисяч продуктів гуманітарної думки. Радше навпаки, будь-яка позиція, філософія, ідеологія, дискурс в індивідуальному стилі викладання Володимира Великого набувають особливої форми, отримують щось додаткове і невід'ємне від стилю²².

Стиль — це гнучка форма знання, яка завжди знаходиться у динаміці і становленні. Жодна історико-культурна позиція не може бути загальною домінантою в репрезентації будь-якої гіпотези, концепції, чи теорії — їх можна проголошувати, дотримуватися, але вони ніколи не влаштовують всіх адептів гуманітарного знання. Стиль, на наше переконання, якраз і є виразником такого модусу цього знання, що і робить естетичні параметри визначальними для науки. При цьому, звичайно, це естетика радше в розумінні Ж. Рансьєра, ніж І. Канта.

Тобто це та естетика, той естетичний режим, які заперечують будь-яку ієрархію в сфері знання чи процесі пізнання, водночас не заперечуючи можливість розглядати його з домінанти якоїсь філософії, метафізики чи онтології. Несумірність цих підходів лише підкреслює фундаментальну особливість сучасних Humanities — пізнання в них стало принципово естетичним: стверджується відсутність будь-якого специфічного правила чи прагматичного критерію знання як мистецтва і мистецтва як різновиду знання.

Стиль викладання складається, коли викладач чітко розуміє своє місце в сфері мислення, коли він створює можливості синергії думки на своїх заняттях. І хоча освіта сьогодні дедалі більше нагадує елементи масової культури, а викладачі і студенти — масового суб'єкта, викладачі все ще вміють перетворювати відповіді на питання на несподівані відкриття та тримати думку в стані *suspense*.

Наративи, які викладач створює на лекціях, його евристика чи інструменти дослідження, які він використовує, створюють саме ту ілюзію реальності, чи дають доступ до її розуміння, існування якої стверджує своєрідну естетику та риторику пізнання. Ці наративи, історико-культурні чи теоретичні, не є способом відображення дійсності, відтвореннями чи відображеннями цілої реальності, вони радше замінюють та заміщують її в деяких її аспектах і тому є квазіреальностями, що знаходяться в межах самої реальності²³.

²² Ідіостиль // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А — Л. С. 406.

²³ Нагорна Л. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. С. 357.

На жаль, не існує жодних формальних критеріїв дієвості стилю викладання. В бібліотеку чи ресурси університету він потрапити не може, і не існує поза викладанням викладача. Лише дотично, через резонанс, який він отримує в діяльності випускників впродовж багатьох років, можна спробувати оцінити масштаб його впливу, який, на нашу думку, інколи більш значущий, ніж традиційний гуманітарний продукт у вигляді статей та монографій.

Відтак постає думка про співіснування, взаємопов'язаність і навіть взаємодоповнення *індивідуального стилю історичного мислення та стилю викладання* Володимира Великочого. Існує метафоричне означення двох типів науковців (образи «метелика» та «гусені», інакше «живих» і «технічних» істориків) у руслі різноманітних варіацій індивідуальних стилів.

Зрештою, вирізнення індивідуального стилю відіграє помітну роль у представленні образів істориків у наукознавчих та історіографічних студіях, оскільки дозволяє у стислій і універсальній формі доволі виразно маркувати й узагальнювати дослідницькі практики. Втім, не варто забувати про релятивність, інколи й очевидну суперечливість таких підходів, які часто-густо нав'язують надмірне спрощення та генералізацію наших уявлень.

Alexandr NOVOSIOLOV

Velykochyy style: an attempt at (un)critical analysis

Abstract. The article is a free reflection on such a phenomenon as an individual style of historical thinking and style as the basis of teaching a historian Volodymyr Velykochyy. This is an attempt at (un)critical analysis and a subjective view of the figure of a historian, scientist and teacher. It is suggested that distinguishing an individual style plays a significant role in presenting the image of a historian in scientific and historiographical studios, as it allows one to clearly label and generalize research and teaching practices in a concise and universal form.

The opinion is expressed that the individual style of historical thinking and teaching style of Volodymyr Velykochyy is a certain set of ways of interaction of the individual with the world, which are implemented in established life strategies and tactics. It was determined that the lifestyle is formed in interaction with the environment and is conditioned by it and at the same time reflects the personal creative component, which means that it can be considered as a manifestation of subjectivity and individuality.

Keywords: Volodymyr Velykochyy, historian, teacher, historiography, individual style of historical thinking, teaching style.

Список використаних джерел

1. Levi G. The work of the historian: to research, summarize, and communicate. *Revista Tempo*. 2014. V. 20. P. 1–20.
2. Великочий В. (Не)сподіваний Стефаник / Володимир Великочий, Іван Монолатій, Ольга Деркачова. Брустури: Дискурсус, 2022. 100 с.
3. Великочий В. Національна соборність і українська революція 1914–1923 рр. Історіографічні силуетки. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2022. 160 с.
4. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Терещенко, О. Каваленко. Київ: Основи, 2001. 1463 с.
5. Ідіюстиль // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. С. 406.
6. Колесник І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). Київ: Генеза, 2000. 256 с.
7. Манера // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2: М – Я. С. 11.
8. Нагорна Л. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.
9. Стиль // Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 548.
10. Харарі Ю. Номо Deus. За лаштунками майбутнього. Київ: Форс Україна, 2018. 512 с.
11. Харарі Ю. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків: «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 544 с.
12. Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX – 80-ті роки XX ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. 587 с.

Олександр НОВОСЬОЛОВ – кандидат історичних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ.

ORCID ID: [https:// 0000-0002-1407-4508](https://0000-0002-1407-4508)